

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

РЕФЕРАТ

**кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра**

зі спеціальності 242 Туризм
за магістерською програмою професійного спрямування
економіка та управління туристичною діяльністю

на тему:

**«МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КЛАСТЕРНОЇ
ПОЛІТИКИ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ»**

Виконавець:

студентка ЦВФН

Амірова Аян Фархад кизи

Науковий керівник:

к.е.н., доцент кафедри туристичного та
готельно-ресторанного бізнесу

Михайлюк Олена Леонідівна

ОДЕСА – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Туристичний бізнес є сферою діяльності, що динамічно розвивається, проте, характеризується наявністю невизначеності і ризику, властивих умовам, пов'язаним з його функціонуванням.

Туризм хоч і розвивається величезними темпами, але, в умовах зростання конкуренції, вимагає грамотних маркетингових рішень щодо вдосконалення напрямків розвитку. Причому, останнім часом особливої актуальності набувають питання, пов'язані з оптимізацією взаємодії елементів туристичної галузі. Суб'єкти туристичної сфери потребують не тільки партнерських відносин, побудованих на прямій взаємодії на взаємовигідних умовах, але і в методології побудови цих відносин.

Особливу важливість також мають проблеми стратегічного управління туристичними підприємствами на рівні регіонів. Туризм як сфера підприємництва, господарської діяльності та споживання має істотний потенціал для розвитку регіональної економіки за трьома основними напрямками: економічному, соціальному і гуманітарному.

Метою дослідження є – розробка механізмів державного регулювання кластерної політики в туристичному бізнесі України.

Виходячи з мети у процесі дослідження були поставлені наступні **завдання**:

- визначити сутність кластерної політики;
- проаналізувати нормативно-правову базу у сфері кластерної політики;
- дослідити види і моделі туристичних кластерів;
- обґрунтувати роль держави у розвитку туристичного бізнесу;
- дослідити світовий і європейський досвід розвитку туристичних кластерів;
- проаналізувати національний досвід кластеризації туристичного бізнесу;
- виокремити індикатори оцінки ефективності функціонування кластерів;
- запропонувати механізми державного регулювання розвитку туристичних кластерів.

Об'єкт дослідження – державна туристична кластерна політика.

Предмет дослідження – процес дослідження механізмів державного регулювання кластерної політики в туристичній сфері України.

Методи дослідження. Аналіз та синтез – використовувався під час аналізу національної туристичної політики; логічного узагальнення – застосовувався відносно дослідження світового та національного досвіду державної кластерної політики; аналогій – при порівнянні моделей туристичних кластерів; порівняльного співставлення – під час вивчення механізмів впливу держави на розвиток туризму.

Інформаційна база дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та закордонних вчених з туризму, процесу кластеризації, законодавчі акти України, країн ЄС.

Наукова новизна роботи полягає у розробці механізмів державного регулювання розвитку туристичних кластерів в Україні.

Практична новизна роботи полягає у розробці моделей і «дорожньої карти» для формування туристичних кластерів в Україні, обґрунтуванні ролі держави у розвитку туристичного бізнесу; дослідженні світового і європейського досвіду розвитку туристичних кластерів; пропонуванні індикаторів оцінки ефективності функціонування кластерів.

Публікації та апробація результатів дослідження

1. Михайлюк О.Л., Амірова А. Туристична кластерна політика як чинник регіонального розвитку України // Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ», 4 листопада 2019, СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ (м. ЛУЦЬК)

Структура і зміст роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи –113 сторінок, ілюстрована 7 таблицями і 9 рисунками. Чотири додатки викладені на 18 сторінках. Список використаних джерел містить 63 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ» досліджено сутність туристичної політики, кластерної політики; проаналізовано нормативно-правова база у сфері кластерної політики

У другому розділі «СПЕЦИФІКА ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ» досліджено види і моделі туристичних кластерів, визначено роль держави у розвитку туристичного бізнесу; проаналізовано світовий і європейський досвід розвитку туристичних кластерів.

У третьому розділі «МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ» проаналізовано національний досвід кластеризації туристичного бізнесу; виявлено індикатори оцінки ефективності функціонування кластерів, запропоновано механізми державного регулювання розвитку туристичних кластерів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Реалізація кластерної політики сприяє зростанню конкурентоспроможності бізнесу за рахунок реалізації потенціалу ефективної взаємодії учасників кластеру, пов'язаного з їх географічно близьким розташуванням, включаючи розширення доступу до інновацій, технологій, ноу-хау, спеціалізованих послуг і висококваліфікованих кадрів. Також має місце зниження трансакційних витрат, що забезпечує формування передумов для реалізації спільних коопераційних проєктів і продуктивної конкуренції. Формування і розвиток кластерів є ефективним механізмом залучення прямих іноземних інвестицій і активізації зовнішньоекономічної інтеграції.

2. Критеріїв щодо ефективності функціонування туристичних кластерів не розроблено, але, зважаючи на те, що вони спричиняють особливий вплив на регіональний розвиток країни, до їх числа можна віднести:

- високий рівень територіальної концентрації учасників кластеру, досягнення ними «критичної маси», що забезпечує максимально корисний ефект від взаємодії між ними;
- показники зростання доданої вартості на рівні компанії, кластеру і сектору; показник частки підприємств кластера у ВРП; рівень зайнятості населення (% зайнятих у кластері); рівень доходів населення на території присутності кластерів;
- показники обсягів залучених інвестицій, обсягів залучених венчурних коштів, оцінки участі банків у діяльності кластеру, обсягів державних і приватних інвестицій у розвиток інфраструктури; кількість отриманих грантів;
- залучення прямих іноземних інвестицій у нові та вже існуючі компанії;
- розвиток місцевого ринку праці та запобігання формуванню вузької спеціалізації персоналу, розширення місткості локального ринку праці.

3. Включення вітчизняних туристичних кластерів до глобальних ланцюжків вартості дозволяє істотно підняти рівень національної технологічної бази, підвищити швидкість і якість економічного зростання за рахунок підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств, які входять до складу кластеру, шляхом:

- придбання і впровадження критичних технологій, новітнього устаткування;
- отримання підприємствами кластеру доступу до сучасних методів управління і спеціальних знань;
- отримання ефективних можливостей виходу на конкурентні міжнародні ринки.

4. Відмінності туристичних кластерів від інших форм об'єднань підприємств:

- діяльність кластерів не визначає спеціальних особливостей його органів управління (на відміну від корпорацій та концернів);
- кластери мають постійний характер діяльності (на відміну від консорціумів);
- кластери створюються не лише з метою постійної координації господарської діяльності підприємств (на відміну від асоціацій);

- кластери тісно взаємодіють із навчальними закладами, органами місцевого самоврядування тощо;

- кластери отримують підтримку від держави або місцевих органів влади.

5. Головні перешкоди у діяльності туристичних кластерів:

- певні труднощі із залученням інвестицій з місцевих і державного бюджетів;

- недосконале законодавство України, що не відповідає нормативним документам Європейському Союзу;

- дуже слабка взаємодія з фондами, фінансовими інституціями та інвесторами Європейського Союзу.

6. Загальні проблеми, що стримують розвиток туристичних кластерних структур:

- низький рівень прозорості і довіри між потенційними учасниками кластерів, у тому числі довіри до органів влади;

- відсутність достатнього досвіду державно-приватного партнерства, а також правові проблеми з його реалізацією;

- недостатнє розуміння сутності кластерного підходу, його переваг та ефективності з боку органів влади та суб'єктів господарювання, а отже, і відсутність кластерних ініціатив та відповідної політики їх реалізацією;

- нестача кваліфікованих кадрів, пов'язана з невідповідністю змісту і якості освітніх програм установ вищої, середньої та початкової професійної освіти потребам економіки;

- недостатня якість і доступність транспортної та інженерної інфраструктури;

- недостатній рівень організаційного розвитку кластеру, включаючи відсутність практики стратегічного планування розвитку кластеру, відсутність системи ефективних інформаційних комунікацій між учасниками кластеру;

- обмежений доступ до зарубіжних ринків.

- низький рівень розвитку спеціалізованої інфраструктури та сервісу, у тому числі готелів, організацій громадського харчування, пасажирського транспорту;

- незадовільний стан ключових туристичних об'єктів, у тому числі пам'яток історії та культури;

- недотримання стандартів якості наданих послуг.

7. Діяльність органів влади державного і регіонального рівнів має бути спрямована на розв'язання зазначених суперечностей та пошук форм і механізмів максимально ефективної взаємодії усіх сторін. Крім того, кожен регіон має свої особливі проблеми і можливості щодо розвитку кластерних об'єднань, що актуалізує необхідність додаткового аналізу їх соціального та економічного середовища.

8. До числа бар'єрів, актуальних переважно для розвитку дискретних туристичних кластерів, слід віднести:

- недостатній рівень розвитку коопераційних зв'язків;

- низький рівень розвитку спеціалізованої інфраструктури і сервісу, у тому числі готелів, організацій громадського харчування, пасажирського транспорту;

- незадовільний стан ключових туристичних об'єктів, у тому числі пам'яток природи, історії і культури;

- недотримання стандартів якості послуг, що надаються.

9. Для розв'язання проблеми щодо створення туристичних кластерів необхідно здійснити комплекс заходів щодо:

- внесення змін до законодавства щодо визначення поняття "кластер". Сприяння реалізації проєктів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності учасників кластеру;

- сприяння підвищенню ефективності системи підготовки кадрів професійного та безперервного навчання;

- використання (створення) промислових парків і технопарків у якості інфраструктури для розвитку кластерів.

АНОТАЦІЯ
на кваліфікаційну роботу студентки ЦВЗФН
Амірової Аян Фархад кизи
на тему:

**«МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В
ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ»**

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності
зі спеціальності 242 Туризм, за магістерською програмою професійного спрямування
економіка та управління туристичною діяльністю
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, 2019 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи – 113 сторінок, ілюстрована 7 таблицями і 9 рисунками. Список використаних джерел містить 63 найменувань.

Об'єкт дослідження – державна туристична кластерна політика.

Предмет дослідження – процес дослідження механізмів державного регулювання кластерної політики в туристичній сфері України.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти туристичної і кластерної політики у світі на Україні; аналізується нормативно-правова база у сфері кластерної туристичної політики; досліджуються види і моделі туристичних кластерів.

Проаналізовано і обґрунтовано роль держави у розвитку туристичного бізнесу; досліджено світовий і європейський досвід розвитку туристичних кластерів; виокремлено індикатори оцінки ефективності функціонування кластерів.

Запропоновано механізми державного регулювання розвитку туристичних кластерів.

Ключові слова: туристична діяльність, кластерна політика, державна політика, туристичні кластери.

SUMMARY

for the qualification work of a student of the Center for International Relations

Amir Ayan Farhad Kese

on the topic:

**“MECHANISMS OF STATE REGULATION OF CLUSTER POLICY IN THE TOURIST
BUSINESS OF UKRAINE”**

qualification work for a master's degree in a specialty

in the specialty 242 Tourism, according to the master's program of professional orientation in economics
and management of tourist activity

Odessa National Economic University, Odessa, 2019

Master's qualification work consists of three sections, conclusions, list of sources used, applications. The total volume of work is 113 pages, illustrated by 7 tables and 9 figures. The list of sources used contains 63 items.

The object of study is the state tourism cluster policy.

The subject of the research is the process of studying the mechanisms of state regulation of cluster policy in the tourism sphere of Ukraine.

This paper deals with theoretical aspects of tourism and cluster policy in the world in Ukraine; analyzes the legal framework in the field of cluster tourism policy; types and models of tourist clusters are investigated.

The role of the state in the development of tourism business is analyzed and substantiated; world and European experience of tourism cluster development is investigated; Indicators for evaluation of cluster performance are highlighted.

The mechanisms of state regulation of the development of tourist clusters are proposed.

Keywords: tourism, cluster policy, state policy, tourism clusters.